

Att återupprätta det kroppsliga – för en feministisk materialism

*Radikalfeminister och postmoderna
feminister löper risken att återskapa den nedvärdering av
barnafödande och moderskap som västerländsk filosofi
traditionellt har stått för, menar Robin M Schott. Däremot erkänner ett
feministiskt, materialistiskt perspektiv – som också ger möjlighet
till en historisk analys – det faktum att livsalstrande
är en förutsättning för mänskligt liv
och tänkande, menar hon.*

I *Gästabudet* skiljer Platon mellan sådana vars »fruktsamhet är kroppslig, de som vänder sig till kvinnorna och bedriver älskog med dem», och dem »som är mer fruktsamma till själen än till kroppen...» (*Gästabudet*, 208e – 209a). Kärleken till skönhetsens idé, till dess rena form, är »obefläckad, oanfrätt och befriad från den dödens besmittelse som ständigt hemsöker köttets och blodets förgängliga skönhet...» (*Gästabudet*, 211e).

Redan i sin inledning har den kroppsförnekande traditionen i västerländsk filosofi känt sig ansatt av att ett dödshot ständigt vilar över den kroppsligt fruktsamma kärleken; den har sökt odödlighet genom sin traktan efter rena, fulländade former av kunskap. Kvinnor kom att ses som det symboliska förkroppsligandet av den besmittelse som stammar ur födelse och död; sålunda måste de utestängas från filosofernas gemenskap. Sokrates ryktbarhet var inte grundad på att han bistått när mänskliga varelser fötts utan på att han »likt en barnmorska» förlöst idéer. Han sökte överkomma människans dödlighet genom den filosofiska metoden att »i möjligaste mån avskilja själen från kroppen» (*Faidon* 67c-d), endast så kunde vägen till odödlighet anträdas.¹ Långt ifrån att se framfödande och bevarande av mänskligt liv som nödvändiga betingelser för filosofiskt tänkande har filosofer, från Platon till Kant, förpassat alstrande av mänskligt liv och fostran

av barn till en lägre sfär av mänsklig verksamhet. Väl fri från dylika förpliktelser har filosofen kunnat söka allmänna och nödvändiga sanningar i de rena idéernas rike.

Under de två senaste decennierna har feministisk teori dokumenterat det som Genevieve Lloyd gett termen »förnuftets manlighet».² Denna kritik av filosofihistorien har varit så vederhäftig och övertygande att många feminister tröttnat på att nyläsa de kanoniska texterna. Det ser nu äntligen ut att vara dags för feministiska teoretiker att styra över från historiekritik till skapande arbete, till att avgränsa en ny väg för feministisk teori. I fullföljandet av denna nya inriktning måste feministiska teoretiker emellertid ta sig i akt för att upprepa antaganden som ärvt från den kroppsförnekande traditionen i västerländsk filosofi, den tradition som de utger sig vilja avvisa.

I det följande kommer jag att använda de »glasögon» som havandeskap och barnafödande utgör för att granska den kurs som samtida feministiska diskussioner om rationalitet tagit.³ Jag vill uppmärksamma de sätt på vilka radikalfeminister, som förkastar moderskap, och postmoderna feminister, som dekonstruerar »kvinnan», upprepar den syn på förnuftet som kroppsförnekande filosofi, från Platon till Kant, förvaltat. Trots att dessa feministers strävan är att kritisera patriarkal rationalitet kommer deras egna teorier att

bygga på ett överskridande av det timligas och kroppsligas värld i allmänhet och av kvinnokroppen i synnerhet, ett överskridande som de fått i arv av sina kroppsförnekande förfäder. Jag börjar med att undersöka möjligheten av ett feministiskt materialistiskt perspektiv som ett alternativ till den kroppsfientliga traditionen, ett alternativ som kan bidra till utvecklandet av kvinnodefinierade bilder och praktiker som har graviditet och barnafödande till grund.

I debatter om det specifikt »feministiska» teoribidraget har frågan om »könsskillnad» utgjort en stridslinje. I sin bok *Am I that name? Feminism and the Category of 'Women' in History* visar Denise Riley att synen på skillnaden mellan könen historiskt svängt fram och tillbaka också inom feminismen själv.⁴ Könslig skillnad har betraktats som ett hinder för förändring eller som ett alternativ till de manliga värderingar som befordrat klasstänkande och militarism, eller som båda delarna. På likartat sätt har växlingarna i synen på den roll könsskillnad spelat inom feminismen åter speglats i växlingar i synen på »kvinnors erfarenheter», i synnerhet kvinnors erfarenhet av moderskap.

Som exempel kan nämnas att radikalfeminister både prisat och fördömt moderskap. Det har betraktats som en källa till en kvinnlig Eros eller livskraft. Huanani-Kay Trask skriver: »Återvändandet till modern' har samtidigt inneburit ett 'återvändande till kroppen' då feminister erfarit att moderskärleken – kärleken till liv – medför kärlek till och accepterandet av kroppen. I denna mening är 'återvändandet till modern' också ett återvändande till syntetisk enhet, ty moderskärleken avskiljer inte kroppen från själen, inte anden från formen.»⁵ Men moderskap har också förkastats med argumentet att »moderskap är farligt för kvinnor». Jeffner Allen skriver: »Om kvinnan under patriarkatet existerar som mannens livmoder och hustru, så är varje kvinna enligt definitionen en mor... Moderskap är farligt för kvinnor för att det upprätthåller den struktur inom vilken kvinnor (*females*) måste vara kvinnor (*women*) och mödrar, och omvänt för att moderskapet förvägrar kvinnor möjligheten att skapa en subjektivitet och en öppen och fri

värld.»⁶ Moderskap betraktas som farligt inte bara p g a risken att kvinnor går till sängs med fienden (låt vara att denna sannolikhet kan minskas i takt med reproduktionsteknologins utveckling), utan de löper också risken att reproducera fienden. Adrienne Rich, såsom mor till tre söner, fick en gång frågan : »Vous travaillez pour l'armée, madame?», en fråga som upprepas på ett flertal ställen i hennes banbrytande bok *Of Woman Born*.⁷

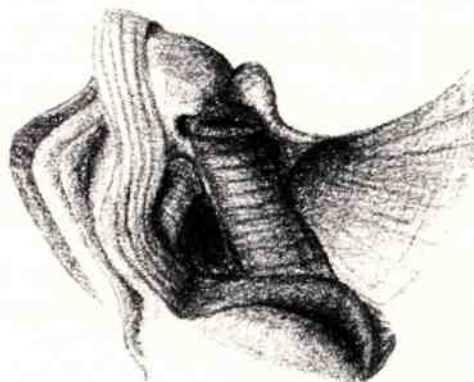
Växlingarna i synen på moderskap följer samma historiska logik som växlingarna vad gäller kategorin »kvinnor». Både romantiseringen och fördömandet av moderskap växte ur kritiken av att kvinnor historiskt varit underordnade män och ur ansträngningen att överskrida denna underordning. Ståndpunktsteoretiker som Dorothy Smith och Nancy Hartsock, och radikalfeminister som Trask menar att kvinnors erfarenheter av vardagligheten i omsorg utgör en grund från vilken man kan utveckla ett alternativ till maskulinistisk teori. Andra, som Jeffner Allen, förkastar moderskap som i sig helt och hållet en produkt av förtryckande omständigheter. Allen skriver: »Man kan aldrig nå frihet enbart genom att vända på ett förtryckande begrepp, d v s genom att betrakta moderskap i ett 'nytt' ljus. Frihet uppnås när det förtryckande begreppet moderskap överges av dem det berör och därmed blir av noll och intet värde».⁸

Förkastandet av moderskap som institution är en reaktion på att kvinnors liv historiskt på nåd och onåd styrts av deras förmåga att alstra barn. I *Of Woman Born* hävdar Adrienne Rich att den patriarkalt definierade institutionen moderskap har försäkrat sig om att varje kvinnas potentiella relation till barnafödande och till barn fortsatt står under manlig kontroll. »De flesta kvinnor i historien har blivit mödrar utan att själva vilja det och ett än större antal har mist sina liv då de satt liv till världen.»⁹ Först efter 1960-talet har reproduktiv valfrihet vunnit spridning i den västerländska delen av världen.¹⁰ Denna valfrihet har direkt angripits av anti-abortrörelser och politiker såväl som av den eugenetik som tvingar unga svarta kvinnor att låta sterilisera sig.

Men de feminister som förkastar moder-

skap inte bara som patriarkal institution utan som sådant fortsätter, ironiskt nog, att upprepa den nedvärdering av moderskap som källa till kunskap och kärlek som den kroppsförnekande traditionen i västerländsk filosofi vilar på. Allen skriver: »Födelseögonblicket och ögonblicket då man dör har i sig inget särskilt värde... På likartat sätt ger jag inte längre primat åt det som jag har fortplantat. Jag gör gällande att det primära är mitt liv och min värld så som jag skapar och upplever dem».¹¹ Genom historien har födelse- och dödsögonblicken fått beteckna den mänskliga existensens obestridligt tidsbestämda, kroppsliga karaktär. Platonsk filosofi har av just detta skäl sökt överskrida de ögonblicken och det är kvinnors förbundenhet med födelse och död som utestängt dem från filosofiskt tänkande. Genom att förkasta födelsens och dödens primat för mänsklig existens och genom att definiera frihet som frihet från moderskapets materiellt tvingande begränsningar följer Allen oavsiktligt Platon i spåren. Självet blir till en fullständigt självskapad, självkontrollerande varelse, immun mot de materiella villkor som präglar individuell existens.

Samtidigt som vissa radikalfeminister hävdar att kvinnor bör överge kategorin moderskap talar postmoderna feminister mer för ett mer allmänt övergivande av begreppet »kvinnor». Precis som »kvinna» blivit kritiserat för att det felaktigt tillskriver kvinnan en essens har också »kvinnor» beskyllts vara en falskt homogen, normativ och utestängande kategori. Judith Butler skriver: »När kategorin förstås såsom representerande en uppsättning värden eller dispositioner får den en normativ och därmed i princip utslutande karaktär... en mängd kvinnor från skiftande kulturella utgångspunkter har vägrat beteckna sig som 'kvinnor' på de sätt som feministisk teori formulerat. Detta har fått till resultat att dessa kvinnor faller utanför kategorin och därför måste dra antingen slutsatsen (1) att de inte är kvinnor såsom de kanske tidigare antagit, eller slutsatsen (2) att kategorin återspeglar sina teoretikers begränsade position och således inte förmår lägga vikt vid skärningpunkterna mellan socialt kön och ras, etnicitet, ålder, sexuell läggning och de

Hanne Rask Sönderborg, *blyerts*, 1986.

andra strömningar som bidrar till utformningen av kulturell (icke)identitet.»¹²

Denna kritik mot kategorin »kvinna» motiveras till dels av politisk oenighet inom kvinnorörelsen. Den amerikanska kvinnorörelsen har under det senaste decenniet anklagats för rasism i det att den sett kvinnoidentitet som liktydigt med vita kvinnors identitet och därvidlag i synnerhet vita, heterosexuella medelklasskvinnors. Man har låtit utlysa konferenser, man har fällt tårar, man har skrivit artiklar. Samtidigt som vissa feminister söker korrigera etnocentrismen i feministisk teori genom att tala om den heterogenitet¹³ som utmärker gruppen kvinnor försöker postmoderna feminister att mer radikalt totalt förkasta kategorin »kvinnor». Som exempel kan nämnas att, trots att Riley tycker det är bättre att tala om »äldre Kanton-kvinnor bosatta i Soho» än att generalisera om kvinnor, grundas fortsatt ovannämnda specificering på »kvinnor» och det är renodlingen av detta begrepp hon vill ifrågasätta.¹⁴ Denna dekonstruktion av socialt kön hämtar sin teoretiska arsenal från vita manliga europeiska teoretiker som Derrida, Foucault och Lyotard. Dessa söker undergräva premisserna för västerländskt metafysiskt tänkande genom att förkasta att kunskap kan grundas antingen i kunskapssubjektet eller i kunskaps-

objektet. De vänder sig istället till språket, till den historiskt diskursiva gestaltningens domäner, och menar att det är där vi konstituerar oss som subjekt och att det erbjuder en plats för möjligt motstånd.¹⁵ I sitt förkastande av anspråken på att kunskap kan grundas (*foundationalism*) vägrar de också betrakta kroppen som en utgångspunkt eller som en källa till sanning. Kroppen i sig är ett resultat av diskursiva praktiker. I »Nietzsche, Genealogy, History» skriver Foucault: »Kroppen är den yta på vilken skeenden inristats (konturlagd av språket och upplöst av idéer), säte för ett splittrat jag (närt av illusioner om kroppslig enhet) och en massa stadd i oupphörligt sönderfall.»¹⁶

Postmodernistisk kritik

I den feministiska teoridebatten har den postmodernistiska kritiken fått fungera som vapen mot dolda metafysiska antaganden hos såväl liberala, marxistiska som radikalfeminister. Det har framkommit att såväl den liberala som den marxistiska feminismen är produkter av upplysningstänkandets strävan efter enhetlig sanning och efter fullständig befrielse från förtryck. De söker ytterst info- ga kvinnan i den »förnuftiga människans» ideal: universalism och total frigörelse. Radikalfeminister behåller också de, likt konservativa antifeminister, upplysningstänkandets dikotomier. De sluter emellertid inte upprätt idealet om den »förnuftiga människan» utan försöker i stället omvärdera den kvinnliga sidan i dikotomierna manligt och kvinnligt, rationell och irrationell, kultur och natur, dock utan att uppmärksamma de sätt genom vilka själva det kvinnliga är en produkt av förtryckets historia¹⁷. Postmodern feminism söker inte utveckla någon »feministisk epistemologi», för genom en sådan term bibehåller man upplysningstidens föreställning om en enhetlig sanning, låt vara i form av en alternativ, feministisk väg till sanningen. En postmodern feminism borde »förkasta rationalismens maskulinistiska tendens men inte söka ersätta den med en feministisk tendens. Den skulle i stället hävda att det inte finns en (maskulin) sanning, utan snarare

många sanningar, av vilka ingen är privilegierad ur könssynpunkt.»¹⁸

Den postmoderna diskursprioriteringen, där kroppen konstitueras på maktrelationernas arena, får ett antal konsekvenser för feministisk teori. Den medför t ex att kvinnors upplevelser av sina kroppar inte längre kan läggas till grund för en feministisk teori. Radikala teoretiker som Andrea Dworkin och Catharine MacKinnon har använt kvinnlig sexualitet – särskilt den objektifiering och exploatering av kvinnor som uppenbaras i pornografi och i våld mot kvinnor – som en provosten för feministisk teori. Ståndpunktsteoretiker som Nancy Hartsock har behandlat upplevelsen av att leva i en kvinnokropp som central för utvecklandet av kvinnors »relationella» livsform.¹⁹ Om emellertid kvinnokroppen rakt igenom konstitueras via maktens diskursiva verkningssätt, så kan den inte förse den feministiska teorin med en grundval.

Det som fått postmoderna feminister att påstå att det inte finns några kvinnor, är att både biologiskt kön (*sex*) och socialt kön (*gender*) misslyckats med att uppfylla det åsyftade, att utgöra en fast och fortlevande grundval.²⁰ Riley ställer frågan: »Hur skulle någon kunna lyckas 'vara kvinna' helt igenom, känna sig fullt hemmastadd i denna klassifikation utan att drabbas av klaustrofobi? Att i varje enskilt ögonblick av sitt liv vara genomdränkt av lidelsefull medvetenhet om sitt sociala kön, att vilja utgöra biologiskt kön så mycket att det står en upp i halsen – det är inte möjligt och långt ifrån feminismens syften.» I stället borde man reflektera över frågan: »Är jag i detta ögonblick kvinna till skillnad från människa?»²¹ Den postmoderna ambivalensen beträffande »kvinnor» erinrar på ett skrämmande sätt om den Nya kvinnan på tjugotalet, som hävdade: »Det är människor vi är intresserade av nu – inte av män och kvinnor.»²² Donna Haraway tar det därpå följande logiska steget i dekonstruktionen av kvinnor genom att helt dekonstruera distinktionerna mellan människor, djur och maskiner. »Varför ska vi anse att våra kroppar slutar vid huden eller i bästa fall innefattar andra av hud omslutna varelser?» skriver hon i sin berättelse om *the cyborg*.²³

Vad betyder denna dekonstruktion av

»kvinnor» för havandeskapets och förlossningens fortsatta öde? Att ställa frågan tycks redan det vara liktydigt med att vara beroende av de förtryckets kategorier som postmoderna feminister söker dekonstruera. I likhet med vissa radikalfeminister betecknar Riley »kvinnors upplevelser» som ett resultat av förtryck. »Frasen har en besynnerlig verkan, då den implicerar att upplevelserna skulle ha sitt ursprung hos kvinnorna. Den döljer att de sannolikt i stället tillskrivits kvinnor, inte enbart på grund av deras biologiska kvinnoskap, utan att de utgör spår av antingen naturbaserat eller politiskt herravälde.»²⁴ Det är sant, medger Riley, att kvinnor har förmågan att föda barn och därför kan utsättas för kampanjer om både barnafödande och barnbegränsning. Men poängen är att »enbart en lins, som redan tidigare inställts med 'kvinnokroppen' som fokus, kan placera dem i ett dylikt ljus. Kroppen blir synlig som kropp och som kvinnokropp bara för en särskild blick – som också är politikens.»²⁵

Vilken betydelse har då avvisandet av varje synsätt som sätter de aspekter av kvinnokroppen som hänger samman med graviditet och barnafödande i fokus? Postmoderna feminister tenderar att totalt ignorera dessa spörsmål²⁶. När de i förbigående omnämner moderskap identifieras detta, i de Beauvoirs och Firestones efterföljd, uteslutande med förtrycket av kvinnor. Vi har nu gjort ett språng från det filosofiska överskridandet av havandeskapets och födandets hotande besmittelse av den filosofiska tankens högre sfärer, över till radikala och postmoderna feminister som betrakar moderskap som i egentlig mening »efterlämningar av herravälde». Både klassiska och samtida utgångspunkter ger uttryck för förnekelse av och misstro mot kroppen, något som förhindrar ett bejakande av barnafödande i filosofiskt tänkande.

Det vi bevittnar är kanske, som Rosi Braidotti påpekar, den postmoderna erans oförmåga att komma till rätta med tiden.²⁷ Vi måste kanske inse att det tar tid att utveckla kvinnocentrerade teorier och praktiker som hänför sig till menstruation, havandeskap, barnafödande och klimakterium. Genom att inte tillmäta detta historiska stadium någon betydelse upprepar postmodernismen den

klassiska filosofins åstundan att överskrida tidens flykt. Detta filosofiska tidsöverskridande har grundats i överskridandet av kroppslig identitet, något som nu återupprepas genom den aktuella dekonstruktionen av »kvinnor». Det är utmanande att sopa undan de ålderdomliga kategorierna för individuell identitet och gruppidentitet, att söka definiera sig i den slags radikala frihet »som inte följer från något postulerande av vår natur eller vårt väsen.»²⁸ Och det är otvivelaktigt sant att i kampen för AIDS-forskning har vita lesbiska kvinnor mer gemensamt med vita homosexuella män än de har med homofobiska kvinnor – varigenom varje s k genderbaserad solidaritet kringgås. Icke desto mindre förblir det en historisk sanning att företeelser som menstruation, graviditet, barnafödande och klimakterium utgör betydelsefulla skärningspunkter, av varierande intensitetsgrad, i kvinnors liv. Om man frånerkänner tänkande om denna sfär av mänsklig existens berättigande, då upprepar man den maskulinistiska tankens kategorier, dem som postmodernismen skenbart sökt dekonstruera.

Ansatsen att spränga genderbegreppet och att förkasta det synsätt som fokuserar på kvinnors kroppsliga erfarenheter har delvis inspirerats av den ovannämnda kritiken mot rasism, klasstänkande och heterosexism i kvinnorörelsen. Om svarta kvinnor, såväl heterosexuella som lesbiska, inte känner igen sig i den vita feministiska teorins genderpräglade beskrivningar måste tyngdpunkten på kategorin kvinnor förskjutas och i stället läggas på andra dimensioner av »identiteten» – exempelvis på raserfarenheter och sexuell preferens – och på de spänningar som råder i skärningspunkterna mellan dem.

För oss kritiker och aktivister borde ansträngningarna att kartlägga de försåtliga verkningarna av ras-, klass- och heterosexistiskt tänkande inom feministisk teori och feministiska rörelser fortsatt stå överst på dagordningen. De sätt på vilka prästerskapet bland vita teoretiker sökt genomföra detta saknar emellertid inte sina ironier. Som Bell Hooks påpekar: »Postmodernistiska diskurser är ofta uteslutande t o m när de riktar uppmärksamheten mot, rentav lägger beslag

på, det som kallas erfarenheter av 'skillnad' (*difference*) och 'Annanskap' (*Otherness*)...»²⁹ Detta uteslutande illustreras t ex av att det i merparten av vad som skrivits om postmodernism saknas referenser till svarta kvinnliga författare.³⁰ Svarta författare som Angela Davis och Bell Hooks delar den mer abstrakt formulerade kritik som vita postmoderna författare riktat mot huvudfrågan inom amerikansk kvinnorörelse; att den från första början och till dags dato varit uteslutande.³¹ I sina ansträngningar att synliggöra de afroamerikanska kvinnornas kamp överger de emellertid varken termen »svart» eller termen »kvinna». Det är inte progressivt att förkasta det synsätt som söker fokusera det som svarta kvinnor har att kämpa mot under havandeskap, barnafödande och i fostran av barn, utan är ett symptom på de postmoderna kritikernas bristande medvetenhet om ras.³²

När jag tänker på den postmoderna motviljan att diskutera havandeskap, barnafödande eller fostran av barn kan jag inte annat än instämma i Susan Bordos misstanke att denna motvilja kan härledas från att kvinnor vinner inträde till akademiska yrken som tidigare varit stängda för dem.³³ Universiteten är i sig den kroppsförnekande, kristna traditionens³⁴ historiska skapelser och de vill fortsatt inte kännas vid att en forskare även kan ha ett privatliv. Jag undrar, hur långt har vi egentligen kommit från den tid då Kant förlöjligade tanken att en kvinna skulle kunna vara forskare? Postmoderna feminister förefaller vara inställda på att upprepa denna uppfattning genom att bevisa att de egentligen inte är »kvinnor». Det är därför ingen risk att de skulle resa frågor om kvinnans roll i skapande av liv i motsats till frågan om skapandet av teorier.

I stället för att överge begreppet »kvinnor» skulle feminister behöva överväga utvecklandet av en förnyad form av materialism, en som tar hänsyn till de sociala relationer som är en del av det som försiggår under menstruation, graviditet, förlossning och fostran av barn. Trots att jag återoppar termen materialism ska jag undvika att ge mig ut på definitionens och berättigandets grumliga vatten. Det finns många versioner av materi-

alism och mycken debatt om dess karaktäristiska och metoder. Att teoretiskt söka avgränsa materialism kan faktiskt stå i motsättning till den materialistiska kritiken av abstrakt och hypostaserat (att ge självständig existens åt något som inte har det, fackgr. anm.) tänkande.³⁵ Jag ska i stället använda termen för att i Marx' filosofiska anda peka ut en praktisk och filosofisk inriktning som står i motsats till både idealism och reduktionistisk materialism. Materialism i denna tappning tar ställning för en konkret, historiskt beskrivande forskning och lägger förståelsen av samhället vikt vid mänskliga praktiker.

Feministisk materialism

Jag är inte den första att efterlysa en feministisk materialism. Andra författare, i synnerhet Shulamith Firestone, Mary O'Brien och Nancy Hartsock har slagit in på denna väg.³⁶ Dessa teoretiker tar avstamp i den dialektiska materialismens hegeliantskt marxistiska meta-teori, men flyttar fokus till den reproduktiva sfären, som förblev en blind fläck i denna tradition. Feminister kan emellertid lika litet ansluta sig till en fulljädrad hegeliantskt marxistisk metodologi som till att totalt anamma Foucaults eller Derridas perspektiv. Marxismens politiska och teoretiska kris – som inleddes 1968 och som präglas av den samtida desillusionen om den socialistiska drömmen i Östeuropa – förhindrar all överföring av marxistisk »metod» på feministiska problem. Det är emellertid fruktbart att undersöka de skärningspunkter och spänningar som uppstår mellan marxism och postmodernism, vilka båda är former av »kritiskt tänkande».³⁷

Den postmoderna kritiken av universalism avslöjar på ett övertygande sätt att marxistfeminister³⁸ ställer universalistiska anspråk genom sitt tal om »kvinnoståndpunkt» (*women's standpoint*) eller om »reproduktivt medvetande» (*reproductive consciousness*), likaså genom att hävda att feministisk materialism är strategin för »att bekämpa alla former av herravälde.»³⁹ Kvinnokroppen kan inte utgöra »grundval» för feministisk teori, inte heller kan feministisk teori tjäna som »grundval» för alla tänkbara emancipatoriska strategier. Man kan emellertid fördjupa si-

na materialistiska insikter utan att försvära sig åt drömmen om det universella revolutionära medvetandet som kan åstadkomma befrielse från alla former av överväld. Jag skulle, som minimiutgångspunkt, vilja tala för att man låter ett materialistiskt synsätt samråda med det lingvistiska synsätt som varit förhärskande under vårt sekel. Därigenom kan man sätta de sociala relationer som innefattas i alstrandet av nytt liv i blickfånget. Genom ett sådant förfaringssätt kan man både teoretiskt och praktiskt omvärdera erfarenheter av frambringandet av människoliv, detta i kontrast till det postmoderna förkastandet av en livsalstrandets analytik (*analytics of procreation*).

En fara i denna strategi är att man kan anklagas för essentialism och biologism. Innebär inte utvecklandet av feministiska teorier om barnafödande och om fostran av barn att man rätt och slätt upprepar det traditionella förknippandet av kvinnor med dessa sfärer? Fortsätter man inte att hävda att kvinnors sanna natur ligger i deras barnalstrande förmåga? Och är det inte så att en dylik strategi än en gång inskränker kvinnors valmöjligheter, så att kvinnan än en gång blir en biologiskt determinerad könsvarelse, varigenom både de kvinnor som väljer att bli mödrar och de som avvisar alternativet moderskap förringas?

Det är viktigt att ha dessa anklagelser i åtanke om man vill undvika att romantisera moderskap och vill förkasta ahistoriska väsensuppfattningar om frambringandet av mänskligt liv. Postmodernisternas värde ligger i att de betonar att individen ingår i komplexa sammanhang av skilda slag. Således måste man då man söker förstå den historiska betydelsen av barnalstring i en given tid också rikta sökarljuset på ras, klass, etnicitet, religion, teknologi och på epidemiska sjukdomar. Kvinnan är aldrig enbart gravid, ej heller enbart mor. T o m inom en så rasmäsig och etniskt homogen grupp som vita danska mödrar bryts kvinnans upplevelser av graviditet och moderskap också genom andra linser – hennes ålder, utbildnings- och yrkesmöjligheter, det stöd eller brist på stöd hon har av partner eller släkt, hennes och hennes barns hälsotillstånd, boendeförhållanden,

känslomässiga relationer. Det faktum att man ser identitet som något sammansatt svär inte emot korrektheten i iakttagelsen att ett stort antal kvinnor önskar bli och/eller blir mödrar; därför måste detta förhållande även fortsättningsvis stå högt på den feministiska dagordningen.

Snarare än att ge sig in i meta-teoretiska diskussioner borde en feministisk materialism börja vända sig mot konkret, historisk forskning – ett av Marx' metodologiska bidrag.⁴⁰ En dylik ansats skulle stå i samklang med det specifika utan att för den skull fly den allmängiltighet som finns inbyggd i språket självt. Nancy Fraser och Linda Nicholson vill i sin beskrivning av postmodern feministteori att den ska vara »jämförande snarare än generaliserande, lyhörd för förändringar och kontraster snarare än för allmänna lagbundenheter.»⁴¹ Jag vill tillägga att denna beskrivning är förenlig med en materialistisk analys av barnalstringens sociala relationer. Emily Martins bok *The Woman in the Body* är ett intressant bidrag till en klass- och rasjämförande analys av barnalstring. Martin undersöker, på basis av intervjuer med kvinnor i Baltimore-området, hur ras och klass påverkar menstruations- och förlossningsupplevelser. T ex hävdar hon att vita medelklasskvinnor gärna använder sig av en klinisk beskrivning av menstruation, medan svarta och vita arbetarkvinnor mycket väl kan tänka sig att tala om hur menstruation ser ut, hur det känns att ha mens och vilken betydelse den har vad gäller livsförändring.⁴² Martin noterar dessutom att problemet med motstånd mot gällande medicinsk praxis avsevärt varierar med klasstillhörighet. Medan vita medelklasskvinnor kan vara högst angelägna om att kräva särskilda förlossningsrum, så måste vita arbetarkvinnor kämpa med större problem, att kunna betala för mödra- och förlossningsvård. Svarta arbetarkvinnor måste dessutom ta kamp emot uppenbart skymfande behandling.⁴³

Erfarenhetens auktoritet

Konkreta historiska analyser kan göra det möjligt för kvinnor att reflektera över sina eg-

na upplevelser såväl som underlätta förståelse för de perspektiv som formats av andra kvinnors upplevelser. Trots det måste man vara medveten om de särskilda problem som är förknippade med att lita till erfarenheter. Därför måste man, samtidigt som man är lyhörd för den egna erfarenhetens »auktoritet», vara medveten om den egna erfarenhetssfärens begränsning, om riskerna för falska generaliseringar utifrån det egna perspektivet. Det är därför lika nödvändigt att sätta tilltro till andra kvinnors auktoritet över sina erfarenheter – exempelvis genom samtal, via historiska dokument och konstnärliga arbeten.

När jag talar om »auktoriteten» hos erfarenheter använder jag ett begrepp som ståndpunktsteoretiker åberopat. Enligt min uppfattning ligger det en viss common sense-sanning i påståendet att de som är mest förtryckta av maktstrukturer erfar detta förtrycks verkningar på dem själva i det dagliga livet – de saknar privilegiet att kunna bortse från förtrycket. Det var omskakande för mig när en av mina svarta studenter påpekade att de svarta kvinnliga författarnas texter kom i slutet av den kurs jag hade ansvaret för. Vår för, frågade hon, dyker alltid de svarta författarna upp först under terminens allra sista veckor? Jag var tvungen att hålla med om det berättigade i hennes kritik och att jag inte slagits av det hon betonat när jag planerade kursen. Postmodernister har övertygande kritiserat ståndpunktsteoretiker för att postulera ett entydigt revolutionärt subjekt, ett subjekt som har förmågan att fullständigt omfatta »sanningen» om samhällsordningen och att bana en väg till total frigörelse. En feministisk materialism måste kanske i stället ge giltighet åt en mångfald perspektiv. Men hur prioriterar man bland perspektiven när den politiska dagordningen för feministisk teori ska slås fast? Och hur jämför man en medelklassmammans situation, en där hon oroas av konflikten mellan yrkesliv och barnomsorg, med den situation där en fattig mamma orar sig över att hennes barn kanske inte får mat till frukost? Man undkommer inte ansvaret att välja bara för att man givit upp drömmen om en rationell grund för sanning och moral. För en del feminister kommer va-

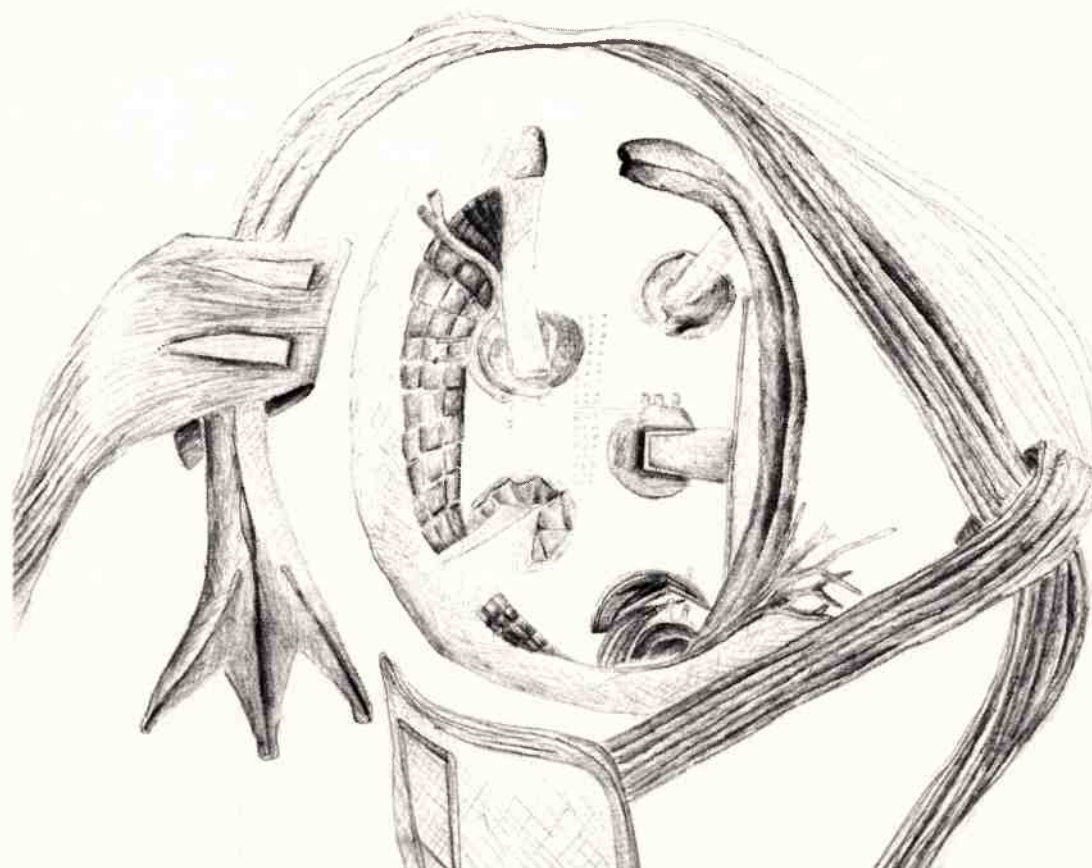
let att grundas på medvetenhet om privilegier mitt i ojämlikheten, för andra på nödvändigheten att göra motstånd och på drömmen om större frihet.

Feministisk, materialistisk analys av livsalstring

En »perspektivistisk» materialism skulle kunna ge giltighet åt många olika sätt att undersöka livsalstrandets betydelse i kvinnors liv. Här skulle analyser av moderskapets känslomässiga, psykologiska och fenomenologiska dimensioner, såväl som av samhällliga, ekonomiska och politiska kontexter, kunna ingå. För egen del skulle jag, som är filosof till yrket och fick mitt första barn i 35-årsåldern, kunna föreställa mig att undersöka implikationerna av havandeskap och moderskap för de traditionella filosofiska dualismerna medvetande/kropp, Självet /Den Andre, subjekt/objekt. Postmodernister har genom sin teoretiska metafysikkritik angripit dessa dualismer. Marxister har kritiserat dualismerna genom analys av det mänskliga arbetets konkreta aktivitet. Konkreta analyser av födande kastar emellertid nytt ljus över dessa underliggande antaganden. Dikotomin mellan Självet och Den Andre är inte tillämpbar för förståelsen av frambringandet av nytt liv. Under graviditeten erfar kvinnan sig själv inte enbart som en (hennes kroppsliga integritet) utan också som två (det nya liv hon bär, avhängigt henne men trots det möjligt att urskilja) och ibland t o m som tre (i föreställningar om den familj som blir till genom barnets födelse). Och genom att en ammande mors mjölk rinner till när barnet gråter, även då hon inte finns inom hörhåll för gråten, utvecklar hennes kropp en ny »sinnesförmåga» för kunskap om en annan människa. Denna kunskap är, enligt den kunskapsmodell som ärvt från den kroppsförnekande traditionen i västerländsk filosofi, inte »rationell». Likt barnets kunskap om sina föräldrars känslolågen är det en kunskap som lägger de förnimelse- och känslomässiga rötterna till kognition i dagen.

Barnafödande kommer också att placera det västerländska kapitalistiska systemets

Hanne Rask Sönderborg, *blyerts*, 1991.

samhälleliga, politiska och ekonomiska omänsklighet i brännpunkten, exemplifierat bl a genom det otillräckliga sociala skyddsnetet i USA. Ett exempel på detta är den totala avsaknaden av statligt garanterad moderskapsledighet, som skapar en skoningslös konflikt mellan yrkesarbete och barnomsorg i det amerikanska samhället. Ironiskt här är att vissa amerikanska universitet, förment till för att utbilda de unga, ännu inte ens garanterar sex veckors moderskapsledighet. Sex veckor förslår inte på långa vägar och måste jämföras med att de skandinaviska länderna erbjuder kvinnor sex månaders till tre års rätt till ledighet.¹⁴ Fattiga kvinnors och arbetarkvinnors moderskaps erfarenheter kräver att man riktar uppmärksamheten på de mer övergripande frågorna om samhällelig ojämlikhet – fattigdom¹⁵, arbetslöshet, nedskärningar av utbildningsprogram och av kostnadsfria bospisningsprojekt, avsaknaden av

statlig sjukförsäkring¹⁶ och brist på barnomsorg.¹⁷

Att efterlysa utvecklandet av feministiska, materialistiska analyser av barnalstring är inte liktydigt med att hävda att frambringandet av människoliv är den *grundläggande* historiska drivkraften eller med att likställa kvinnans natur med moderskap. Inte heller är det liktydigt med att avvisa de synsätt som fäder, icke biologiska mödrar eller kvinnor som valt att inte föda barn har. De ovannämnda synsätten är också de nödvändiga för förståelsen av barnalstringens betydelse. Det feministiska, materialistiska synsättet hävdar emellertid att frambringandet av människoliv är en betingelse för mänskligt liv och tänkande och undersöker dess olika historiska former. Det västerländska samhället behöver hylla och giltiggöra moderskapets glädje, liksom det behöver omvandla dess begränsande och förtryckande former. Om vi emellertid

tar språnget från det platonska överskridandet av kroppen – kvinnokroppen i synnerhet – över till den postmoderna dekonstruktionen av kroppen – kvinnokroppen i synnerhet – återskapar vi den nedvärdering av barnafödande och moderskap som varit den kroppsförnekande, västerländska filosofitraditionens kännetecken. Feminister måste i stället ta sig an den historiskt viktiga uppgiften att undersöka livsalstrandets känslomässiga, psykologiska, samhällsliga, teknologiska, medicinska, rättsliga och etiska aspekter. Vi står idag inför en flora av reproduktionsteknologier som kan användas till att nedvärdera graviditet och barnafödande, till att kommersialisera barnalstring, till att skapa ett nytt skikt av »hemarbeterskor», surrogatmödrar¹⁸ och till att göra kvinnokroppen helt överflödig. I tider som dessa är det särskilt angeläget att kvinnor, för att kunna stå emot den ökande teknologiska kontrollen över mänskliga strävanden, skapar egna definitioner av graviditet, barnafödande och moderskap.

Översättning: Göran Fredrikson

Fackgranskning: Ulla Liina Lehtinen

NOTER

- 1 Se kap 1 och 2 i Schott 1988.
- 2 Lloyd 1984.
- 3 Jag vill gärna undvika att använda termen »reproduktion» som bygger på roten »produktion». En del feminister har kritiserat denna term för att den godkänner ett maskulint kontrollparadigm.
- 4 Riley 1988, s 64.
- 5 Trask 1986, s 131.
- 6 Allen 1983, s 315.
- 7 Rich 1976, se t ex s 30, 192, 193, 274.
- 8 Allen 1983, s 315.
- 9 Rich 1976, s 13.
- 10 Weeks 1989, s 260.
- 11 Allen 1983, s 325-326.
- 12 Butler 1990, s 325.
- 13 Se t ex Spelman 1988. Spelman avvisar emellertid bruket av termen »skillnad» då termen i sig bygger på att skillnad antas vara skillnad från en för givet tagen norm. »De många visar sig vara den enda och denna enda, det är jag.» (s 159).
- 14 Riley 1988, s 17.
- 15 Ibid s 5.
- 16 Foucault 1977, s 148.
- 17 Hekman 1990, s 39-40.
- 18 Ibid s 9.
- 19 Hartsock 1983, s 294.
- 20 Sandra Harding noterar att »Paradoxalt nog omfattar feministiska postmodernister vissa starka upplysningsantaganden....». (Se Harding 1990, s 99.) Ett exempel på ett sådant antagande kan vara att om det inte finns säker grund för begrepp (t ex »kvinnor») så borde begreppen i fråga överges helt.
- 21 Riley 1988, s 6. När Riley tar upp frågan om gränslinjerna mellan att vara kvinna och att vara människa så lyckas hon inte fästa blickpunkten på den problematiska beskaffenheten hos begreppet människa (*human person*). Hennes text är belamrad med referenser som »folk» (*people*), »mänsklig varelse», (*human being*) »personer» (*persons*) och till och med »mänsklighet» (*humanity*, i motsats till »mänskligheten», *Humanity*) som om hon, för att kunna skriva, accepterade behovet av vissa identifierande begrepp. Genom att använda »person» som en oförklarad referens skriver hon emellertid åter under på de humanistiskt präglade antaganden hon avskiltigen söker förkasta.
- 22 Citerat i Bordo 1990, s 152.
- 23 Haraway 1990, s 220.
- 24 Riley 1988, s 99.
- 25 Ibid s 106.
- 26 Lägga märke till frånvaron av varje artikel om graviditet och barnafödande i de två nya samlingsverken, Diamond & Quinby (red) 1988, och Nicholson (red) 1990.
- 27 Rosi Braidotti betonar tidens betydelse för framväxten av ett »kvinnoidentifierat omdefinierande av kvinnlig subjektivitet, av moderskap, av heterosexualitet» i Braidotti 1989, s 158.
- 28 John Rajchmans diskussion om Foucaults etik, citerad i Diamond & Quinby (red) s xiv.
- 29 Hooks 1990, s 23.
- 30 Detta gäller t ex för de ovannämnda verken av Riley och Butler. I samlingsverket *Feminism/Postmodernism* finns heller inga bidrag av svarta kvinnor. Det utgör, enligt min uppfattning, ytterligare ett tecken på diskursens meta-teoretiska besatthet och på dess avskildhet från konkret liv.
- 31 För en historik över rasism i den amerikanska kvinnorörelsen, se Davis 1981.
- 32 I den engelska versionen av denna artikel tar jag upp detta problem till utförligare dis-

- kussion. Jag har förkortat det avsnittet, då föregående nummer av *KVT* (3/91), om etnicitet, förhållandevis ingående behandlar dessa frågor.
- 33 Bordo 1990, s 151.
- 34 Se min diskussion om universitetens kroppsförnekande ursprung, kap. 6, Schott 1988.
- 35 Bottomore, Harris, Kiernan, Miliband (red) 1983, s 328.
- 36 Se Firestone 1970, O'Brien 1981 och Hartsock 1983.
- 37 Smart 1983, s 135. Ryan 1982 behandlar förhållandet mellan marxism och Derridas tänkande.
- 38 Så skriver t ex Mary O'Brien: »Kvinnors reproduktiva medvetande, vars historiska realitet vi söker fastställa, är ett universellt medvetande, gemensamt för alla kvinnor.» Se O'Brien 1981, s 50.
- 39 Hartsock 1983, s 283.
- 40 Bottomore, Harris, Kiernan, Miliband (red), 1983, s 324. I de invändningar Marx i sin kritik av idealismen riktar mot abstrakt filosofisk reflektion impliceras att teoretiska verktyg uppkommer ur konkret historisk forskning.
- 41 Fraser & Nicholson 1990, s 34.
- 42 Martin 1987, s 108.
- 43 Ibid s 155. Martin noterar ävenledes att i de fall där det finns klara kliniska indikationer på fara för foster eller moder får fler vita än svarta kvinnor kejsarsnitt, medan i de fall där värkarna är utdragna eller förlossningsarbetet framskrider långsamt får fler svarta än vita kvinnor kejsarsnitt (Se s 151.)
- 44 I Danmark får kvinnor en sex månaders betald moderskapsledighet. I Sverige är den betalda ledigheten tolv månader och man kan välja ytterligare sex månader på en lägre kompensationsnivå. I Finland får kvinnorna ett års betald moderskapsledighet och där finns också en garanti för att de, ända upp till tre år efter barnets födelse, får återvända till sin tidigare arbetsplats med bibehållen lön och ansvarsnivå. Om en kvinna inte kan få daghemsp plats för sitt barn får hon betalt för att stanna hemma under denna period. Betald ledighet för fäder varierar mellan två och sex veckor. (I Sverige kan föräldrar också välja att dela ledigheten merjämnt sinsemellan.)
- 45 New Haven, där Yale-universitetet ligger, kan berömma sig av den högsta spädbarnsdödligheten i USA. En mobil hälsoklinik har börjat erbjuda mödravård åt sådana gravida kvinnor, som inte ens kan lägga ut 75 cent för en bussbiljett till sjukhuset. (Danmarks Radios TV-nyheter den 14 april 1991.)
- 46 USA är det enda större industriland i världen (bortsett från Sydafrika) som saknar ett enhetligt nationellt sjukförsäkringssystem. Se Davis 1989, s 60.
- 47 Enligt en rapport från The Children's Defense Fund blir sex till sju miljoner amerikanska barn (inkluderande förskolebarn), vars yrkesarbetande föräldrar inte har råd med barnomsorg, troligtvis lämnade ensamma hemma.
- 48 Se Katha Pollitts diskussion om »surrogatarbete» i Pollitt 1990, s 844.

LITTERATUR

- Allen, Jeffner, »Motherhood: The Annihilation of Women» i Trebilcot (red) 1983.
- Bordo, Susan, »Feminism, Postmodernism, and Gender-Scepticism» i Nicholson (red) 1990.
- Bottomore, Tom & Laurence Harris & V G Kiernan & Ralph Miliband (red), *A Dictionary of Marxist Thought*, Harvard University Press, Cambridge 1983.
- Braidotti, Rosi, »Organs Without Bodies» i *Differences*, Winter 1989.
- Butler, Judith, »Gender Trouble, Feminist Theory, and Psychoanalytic Discourse» i Nicholson (red) 1990.
- Davis, Angela, *Women, Race and Class*, Random House, New York 1981.
- Davis, Angela, *Women, Culture, Politics*, Random House, New York 1989.
- Diamond, Irene & Lee Quinby (red), *Feminism and Foucault: Reflections on Resistance*, Northeastern University Press, Boston 1988.
- Dreyfus, Hubert L & Paul Rabinow, *Michel Foucault; Beyond Structuralism and Hermeneutics*, University of Chicago Press, Chicago 1982.
- Firestone, Shulamith, *The Dialectic of Sex*, Bantam, New York 1970.
- Foucault, Michel, *Language, Counter-Memory, Practice; Selected Essays and Interviews*, utg med en introduktion av Donald F Bouchard, Cornell University Press, Ithaca 1977.
- Fraser, Nancy & Nicholson, Linda J, »Social Criticism without Philosophy» i Nicholson (red) 1990.
- Haraway, Donna, »A Manifesto for Cyborgs» i Nicholson (red) 1990.
- Harding, Sandra, »Feminism, Science, and the

- Anti-Enlightenment Critiques» i Nicholson (red) 1990.
- Harding, Sandra & Merrill B Hintikka (red), *Discovering Reality; Feminist Perspectives in Epistemology, Metaphysics, Methodology, and Philosophy of Science*, D Reidel Publishing House, Dordrecht 1983.
- Hartsock, Nancy, »The Feminist Standpoint: Developing the Grounds for a Specifically Feminist Historical Materialism» i Harding & Hintikka (red) 1983.
- Hekman, Susan J, *Gender and Knowledge; Elements of a Post-Modern Feminism*, Polity Press, Cambridge 1990.
- Hooks, Bell, *Feminist Theory; From Margin to Center*, South End Press, 1984.
- Hooks, Bell, *Yearning; Race, Gender, and Cultural Politics*, South End Press, 1990.
- Lloyd, Genevieve, *The Man of Reason; »Male» and »Female» in Western Philosophy*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1984.
- Martin, Emily, *The Woman in the Body; A Cultural Analysis of Reproduction*, Beacon Press, Boston 1987.
- Nicholson, Linda J (red), *Feminism/Postmodernism*, Routledge, New York 1990.
- O'Brien, Mary, *The Politics of Reproduction*, Routledge and Kegan Paul, Boston 1981.
- Platon, *Fem dialoger i folkupplaga*, (övers Claes Lindskog) Gebers, Stockholm 1954.
- Pollit, Katha, »When Is A Mother Not A Mother?» i *The Nation*, December 31 1990.
- Rich, Adrienne, *Of Woman Born; Motherhood as Experience and Institution*, W W Norton and Co, New York 1976.
- Riley, Denise, *Am I That Name? Feminism and the Category of 'Women' in History*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1988.
- Ruddick, Sara, *Maternal Thinking; Towards a Politics of Peace*, Beacon Press, Boston 1989.
- Ryan, Michael, *Marxism and Deconstruction*, The John Hopkins University Press, London 1982.
- Schott, Robin May, *Cognition and Eros; A Critique of the Kantian Paradigm*, Beacon Press, Boston 1988.
- Smart, Barry, *Foucault, Marxism, and Critique*, Routledge and Kegan Paul, London 1983.
- Spelman, Elizabeth V, *Inessential Woman; Problems of Exclusion in Feminist Thought*, Beacon Press, Boston 1988.
- Trask, Huanani-Kay, *Eros and Power; The Promise of Feminist Theory*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1986.
- Trebilcot, Joyce (utg), *Mothering; Essays in Feminist Theory*, Rowman and Allanheld, New Jersey 1983.
- Weeks, Jeffrey, *Sex, Politics, and Society; The Regulation of Sexuality Since 1800*, Longman, London 1989.

SUMMARY

The ascetic tradition in Western philosophy has relegated birth and the sustenance of life to a lower sphere of human activity. I consider to what extent radical feminists, who reject motherhood, and postmodern feminists, who deconstruct the category of women, reiterate this ascetic devaluation of birthing and motherhood. I seek to explore the possibility of developing a renewed materialist perspective, which will consider the social relations involved in menstruation, pregnancy, birth, childbearing, and child-rearing. Such a materialism would be perspectivist and would validate multiple avenues for exploring the significance of procreation in women's lives.

Robin M Schott
Købmagergade 13
DK-1150 København K
Danmark